

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Olsztyn, dnia piątek, 28 marca 2025 r.

Poz. 1375

UCHWAŁA NR IX/83/25 RADY POWIATU IŁAWSKIEGO

z dnia 20 lutego 2025 r.

w sprawie przyjęcia Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2025-2028

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107 z późn.zm.), oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), po uzyskaniu opinii Warmińsko - Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Powiatu Iławskiego uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2025 - 2028, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Iławskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Przewodniczący Rady
Powiatu Iławskiego

Andrzej Buk

Załącznik do uchwały Nr IX/83/25

Rady Powiatu Iławskiego

z dnia 20 lutego 2025 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU IŁAWSKIEGO
NA LATA 2025-2028**

Iława Styczeń 2025 r.

Spis treści

1. Ogólna charakterystyka powiatu.	3
2. Cel opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.	4
3. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.	5
4. Wewnętrzne i zewnętrzne regulacje prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	5
5. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	14
6. Lista Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.	17
7. Cele i kierunki działań Programu Opieki Nad Zabytkami województwa warmińsko - Mazurskiego.	18
8. Rodzaje zabytków najczęściej występujących w regionie warmińsko-mazurskim.	19
9. Nawiązanie programu do strategii dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno-społeczno-gospodarczego regionu.	23
10. Zadania i kompetencje organów samorządu powiatowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	24
11. Regulacje wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	26
12. Ogólna charakterystyka zasobów i rozmieszczenia zabytków w powiecie	26
13. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu.	27
14. Dziedzictwo przyrodnicze.	28
15. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu iławskiego.	30
16. Cele i kierunki działań służące realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami.	32
17. Metody wdrażania powiatowego programu opieki nad zabytkami.	33
18. Zamierzone działania inwestycyjne na obiektach zabytkowych	35

1. Ogólna charakterystyka Powiatu iławskiego.

Powiat iławski położony jest w pld. - zach. części rozległego województwa warmińsko-mazurskiego. Jego obszar o powierzchni 1385 km² obejmuje pogranicze byłych Prus Wschodnich i historycznej Ziemi Lubawskiej, która geograficznie i kulturowo związana była przez wieki z polskim Pomorzem. Ponad 95% powierzchni powiatu zajmują obszary wiejskie. Ponad 57% mieszkańców zamieszkuje w miastach.

Dziedzictwo kulturowe ziem leżących w obecnych granicach powiatu iławskiego daje się rozgraniczyć na dwa obszary geograficzne: leżącą na południe od Drwęcy Ziemię Lubawską i rozciągający się na północ od Drwęcy obszar obecnych gmin: Iława, Kisielice, Susz i Zalewo. Ziemia Lubawska należąca przez znaczny okres ostatnich stuleci do Rzeczypospolitej charakteryzuje się wielowiekową, pieczołowicie strzeżoną tradycją polską. Z kolei ziemie na północ Drwęcy związane są do 1945 roku z państwowością niemiecką - bądź za sprawą działalności zakonu krzyżackiego, bądź jego politycznych prusackich następców. Ocalone z dziejowych burz obiekty zabytkowe, niezależnie czy powstały na północnych, czy południowych ziemiach obecnego powiatu iławskiego należą do ogólnie panujących stylów architektonicznych czy artystycznych.

Po II wojnie światowej nowy kształt terytorialny kraju, utworzenie województwa olsztyńskiego i powiatu iławskiego (początkowo z siedzibą w Suszu) prowadziło nieuchronnie do wytworzenia się więzi gospodarczych i kulturowych pomiędzy terenami i zamieszkującą je ludnością. Procesy migracyjne i demograficzne doprowadziły w krótkim czasie do znacznej unifikacji postaw i zachowań ludzi różnej proveniencji historycznej i cywilizacyjnej. Zjawisko to owocuje bardzo korzystnymi skutkami najłatwiej dostrzeganymi w przejawach wysokiej mobilizacji społecznej, gospodarności i przedsiębiorczości.

Powiat iławski jest ósmym co do wielkości powiatem województwa warmińsko-mazurskiego. Graniczy z powiatami:

- sztumskim i kwidzyńskim - województwo pomorskie,
- grudziądzkim - województwo kujawsko-pomorskie,
- ostródzkim, działdowskim i nowomiejskim - województwo warmińsko-mazurskie.

W skład powiatu iławskiego wchodzi 7 gmin (miejskie: Iława i Lubawa, miejsko- wiejskie: Kisielice, Susz i Zalewo oraz wiejskie: Iława i Lubawa).

Stolicą powiatu iławskiego oraz siedzibą władz powiatowych jest Iława.

2. Cel opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.

Podstawowym założeniem przedstawionego poniżej „Programu opieki nad zabytkami powiatu iławskiego na lata 2025-2028 ” jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego.

Dla realizacji tego założenia w ostatnich latach kładzie się coraz większy nacisk na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych.

W ramach budowy nowoczesnego oblicza „społeczeństwa obywatelskiego” dostrzega się potrzebę pogłębiania samoświadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, rodzin, grup społecznych) i zachowanych pamiątek (zabytki archeologiczne, zachowane ukształtowanie przestrzeni miejskiej i wiejskiej, zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome). Miejscowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup mieszkańców, z reguły połączona jest z dziejami regionu czy kraju.

Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

3. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami powiatu iławskiego na lata 2025-2028 został opracowany zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292). Zgodnie z art. 87 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy Zarząd Powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje Rada Powiatu. Przedstawiony poniżej Program został zredagowany w oparciu o wytyczne sformułowane przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4. Wewnętrzne i zewnętrzne regulacje prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

4.1 Ustawy:

1. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz.107 z późn. zm.)
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292).
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 z późn. zm.)
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725 z późn. zm.)

5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478)
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87)
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491).
10. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
11. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.)

4.2 Rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie *lub* restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz *prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425 z późn. zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259).
7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510).
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. Nr 71, poz. 650)

4.3 Inne uwarunkowania formalno-prawne opieki nad zabytkami.

4.3.1 Dokumenty międzynarodowe.

Konwencja w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego.

Konwencja została przyjęta 16 listopada 1972 r. w Paryżu na siedemnastej sesji Konferencji Generalnej ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO). Została ratyfikowana przez Polskę 6 maja 1976 r. (Dz. U. 1976.32.190.)

W myśl dokumentu „*za dziedzictwo kulturalne i naturalne*” uważane są:

- zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Za „*dziedzictwo naturalne*” uważane są:

- pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji, przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego,
- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania,
- miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania lub naturalnego piękna.

Konwencja określa zakres ochrony dziedzictwa na poziomie krajowym i międzynarodowym i w tym celu ustanowiła Międzynarodowy Komitet Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego prowadzący Listę Dziedzictwa Światowego, utworzyła Fundusz Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego, określiła warunki i tryb udzielania pomocy międzynarodowej. Państwa – Strony Konwencji „będą się starały wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności przez ustalanie odpowiednich programów oświatowych i informacyjnych, wzmacniać w swoich społeczeństwach poszanowanie i przywiązanie do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego”.

6 maja 1976 r. Konwencja w całości została ratyfikowana przez Polskę (Dz. U. 1976.32.190). Utworzony został Polski Komitet ICOMOS. W 2012 r. zostały opracowane „Wytyczne operacyjne do realizacji konwencji światowego dziedzictwa”, określające m.in. kryteria wpisu dóbr.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona)

Konwencja została sporządzona w La Valetta w dniu 16 stycznia 1992 r. Celem jej jest ochrona dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu do badań historycznych i naukowych.

Zapisy konwencji definiują dziedzictwo archeologiczne, identyfikują je i przedstawiają środki ochrony. Odnoszą się do zagadnień związanych z finansowaniem badań i konserwacji, gromadzeniem i rozpowszechnianiem badań naukowych, kształtowaniem świadomości publicznej, zapobieganiem niedozwolonemu obiegowi przedmiotów dziedzictwa archeologicznego, a także wzajemną pomocą techniczną i naukową.

Funkcje kontrolne nad stosowaniem niniejszej konwencji sprawuje Komitet Ekspertów powołany przy Komitecie Ministrów Rady Europy. W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej 13 grudnia 1995 r. Prezydent Rzeczypospolitej przyjął i ratyfikował Konwencję (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564).

Europejska Konwencja Krajobrazowa

Konwencja sporządzona została we Florencji 20 października 2000 r. W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej ten dokument przyjął i ratyfikował 24 czerwca 2004 r. Prezydent Rzeczypospolitej (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98).

Celem Konwencji jest promowanie ochrony, zarządzania i planowania krajobrazu, a także organizowanie współpracy europejskiej w zakresie zagadnień dotyczących krajobrazu.

Środkami dla realizacji tego celu są w szczególności: prawne uznanie krajobrazu jako istotnego komponentu otoczenia ludzi oraz podstawy ich tożsamości, ustanowienie i wdrożenie polityki w zakresie jego ochrony, zintegrowania krajobrazu z własną polityką w zakresie planowania

regionalnego i urbanistycznego oraz z własną polityką kulturalną, środowiskową, rolną, społeczną i gospodarczą, która bezpośrednio lub pośrednio oddziałuje na krajobraz.

Jednocześnie strony ratyfikujące Konwencję zobowiązały się do podejmowania działań na rzecz szkolenia specjalistów w zakresie oceny krajobrazu, promowania multidyscyplinarnych programów szkolenia dotyczących polityki, ochrony, gospodarki i planowania w zakresie krajobrazu, przeznaczonych dla specjalistów w sektorze prywatnym i publicznym oraz dla stowarzyszeń związanych z krajobrazem, a ponadto do promocji nauki w szkołach i na uniwersytetach, która odnosi się do dziedzin związanych z krajobrazem i zagadnieniami jego ochrony, gospodarki i planowania. Jednocześnie strony Konwencji zobowiązały się do podejmowania działań na rzecz zidentyfikowania swoich własnych krajobrazów na całym terytorium własnego kraju.

Krajowym aktem prawnym, który w ograniczonym zakresie wprowadza zapisy konwencji jest ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. Ustawa nie wprowadza własnych przepisów ochrony krajobrazu, czyni to poprzez zmiany m.in. ustaw: o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, o ochronie przyrody. Ustawa ma pozwolić samorządom zadbać skutecznie o ład przestrzenny i ochronę krajobrazu. Wprowadza ona m. in. obowiązek sporządzenia przez samorząd województwa audytu krajobrazowego oraz uzgadniania i opiniowania gminnych dokumentów planistycznych w zakresie uwzględnienia rekomendacji i wniosków wynikających z audytu krajobrazowego.

Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Konwencja UNESCO przyjęta została w Paryżu w 2000 r. (ogłoszona w Dz.U.z 2007 r., Nr 215 poz. 1585).

Głównym celem konwencji jest promowanie szacunku dla różnorodności kulturowej, uświadamianie jej wartości na poziomach lokalnych, krajowych i międzynarodowych oraz jej znaczenia dla ludzkości. Konwencja uznaje, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, a kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak aspekty ekonomiczne, ponieważ są nośnikami tożsamości, wartości oraz znaczeń. Konwencja podkreśla różnorodność kulturową jako bogactwo jednostek i społeczeństw. Wskazuje na potrzebę jej ochrony i promowania oraz uznaje, że jest ona podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Konwencja została przyjęta przez Konferencję Generalną UNESCO w Paryżu 17 października 2003 r.

Konwencja przyjmuje za cele:

- ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego,

- zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup oraz jednostek,
 - doprowadzenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym do wzrostu świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
 - zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w celu realizacji postanowień Konwencji.
- Każde Państwo-Strona konwencji zobowiązane jest podjąć środki zapewniające ochronę dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na jego terytorium, określić i zdefiniować jego różne elementy oraz sporządzić rejestr niematerialnego dziedzictwa kulturowego

4.3.2 Dokumenty krajowe.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

z dnia 8 grudnia 2023 r. (M. P. z 2023 r. poz. 1470)

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat, na podstawie art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków.

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;

- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Ponadto innymi ważniejszymi dokumentami strategicznymi i odnoszącymi się do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są:

☐ **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą 2030 r.)**

Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (M. P. z 2017 r. poz. 260).

☐ **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**

Uchwała Nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. (M. P. z 2012 r. poz. 252)

□ **Krajowa Polityka Miejska do roku 2030**

Uchwała Nr 87 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2023 r. (M. P. z 2023 r. poz. 468)

4.3.3 Dokumenty wojewódzkie.

Strategia rozwoju województwa: Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego.

Uchwała Nr XIV/243/20 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 18 lutego 2020 r.

„Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego” należy do czwartej generacji dokumentów strategicznych przygotowywanych na poziomie województw w Polsce. Pierwotna koncepcja rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego powstała na przełomie 1999 r. i 2000 r. Przyjęta została jednogłośnie 24 lipca 2000 r. przez sejmik województwa warmińsko-mazurskiego.

Strategia województwa do 2030 roku stanowi rozwinięcie i modyfikację dotychczasowego podejścia do procesów rozwoju. Aktualizacji uległ zarówno kontekst instytucjonalny, jak i społeczno-gospodarczy jej realizacji - choćby procesy demograficzne i migracyjne.

Zmodyfikowano układ celów strategicznych z wyraźnym położeniem akcentów na kompetencje mieszkańców, potrzebnych zarówno w kontekście atrakcyjności inwestycyjnej, jak i realizacji swoich planów życiowych, uczestnicząc jednocześnie w zmianach cywilizacyjnych, jakie wywoływane są przez rewolucję technologiczną.

Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2024-2027.

Uchwała Nr LV/858/23 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 19 grudnia 2023 r.

Podstawę prawną sporządzenia programu opieki nad zabytkami dla województwa stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2020 r. poz..282; zm.: poz.782).

„Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2024-2027”, zwany dalej Programem, sporządzony został na podstawie Uchwały Nr 21/278/23/VI Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 4 maja 2023 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2024-2027” i zaakceptowania harmonogramu jego opracowania.

Program na lata 2024-2027 jest aktualizacją „Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2020-2023” w zakresie uwarunkowań formalno-prawnych, danych liczbowych charakteryzujących zasoby zabytkowe, działalności Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego dotyczącej ochrony i opieki nad zabytkami oraz muzeów. Ponadto w odniesieniu do zmiany ww. uwarunkowań aktualizacji poddano cele i kierunki działań ustalone w poprzednim Programie.

Celem sporządzenia wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest, w szczególności (zgodnie z art. 87 ust. 2 ww. ustawy):

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawą prawną ochrony zabytków w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292).), która reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

5.1 Zabytek

W myśl ustawy to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy administracji publicznej obowiązek:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska
- opieki nad zabytkiem sprawowanej przez jego właściciela lub posiadacza polegającej w szczególności, na zapewnieniu warunków dla:
 - naukowego badania i dokumentowania zabytku
 - zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

W myśl tejże ustawy, bez względu na stan zachowania, ochronie i opiece podlegają:

5.1.1 Zabytki nieruchome:

- a) krajobrazy kulturowe,
- b) układy urbanistyczne,
- c) dzieła architektury i budownictwa
- d) dzieła budownictwa obronnego
- e) obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe
- f) cmentarze
- g) parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni.
- h) miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

5.1.2 Zabytki ruchome:

- a) dzieła sztuki plastycznej, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcjami

stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje

- b) numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery
- c) wytwory techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego
- d) materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- e) instrumenty muzyczne
- f) wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne
- g) przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

5.1.3 Zabytki archeologiczne:

- a) pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa
- b) cmentarzyska
- c) kurhany
- d) relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

5.2 Formy i zakres ochrony zabytków nieruchomych.

5.2.1 Wpis do rejestru zabytków.

Do rejestru zabytków wpisuje się „zabytek nieruchomy” (w tym archeologiczny) na podstawie decyzji wydanej przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W naszym województwie jest nim Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków, który kieruje Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Olsztynie oraz delegaturami w

Elblągu i Ełku.

Wyróżniamy następujące rejestry zabytków:

- rejestr zabytków nieruchomości - księga rejestru A,
- rejestr zabytków archeologicznych - księga rejestru C,
- rejestr zabytków ruchomych - księga rejestru B.

5.2.2 Ewidencja zabytków

Ewidencję zabytków stanowią zarówno zabytki wpisane, jak i niewpisane do rejestru zabytków. Ewidencję zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków w formie kart ewidencyjnych, zaś ewidencję z terenu gmin prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) w formie zbioru kart adresowych zabytków, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru oraz inne zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a także parki kulturowe uwzględnia się w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Ewidencja zabytków jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Rozpoznanie zasobów, stanu zachowania obiektów zabytków pozwala na wskazanie zagrożeń oraz sposobów reagowania w celu ochrony i powstrzymania degradacji zewidencjonowanych zabytków oraz ich otoczenia.

5.2.3 Pomnik historii

Za pomnik historii uznaje się zabytek o znaczeniu ponadregionalnym, dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, posiadający znaczenie dla dziedzictwa kulturowego Polski. Zabytek uznany zostaje za pomnik historii w drodze rozporządzenia Prezydenta RP na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

5.2.4 Park kulturowy

Park kulturowy tworzy gmina na podstawie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Park ten tworzy się w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

6. Lista Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

Lista UNESCO została ogłoszona po raz pierwszy w 1978 r. Wcześniej ONZ podjęła rezolucję w sprawie uruchomienia międzynarodowego systemu ochrony światowej spuścizny kulturalnej i naturalnej. Przyjęta wówczas „Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego „zdefiniowała pojęcie dziedzictwa kulturalnego. Obejmuje ono :

- > zabytki: dzieła architektury ,dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy ,groty i zgrupowania tych elementów mające wyjątkową wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- > zespoły budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swoją architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- > miejsca zabytkowe; dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego etnologicznego lub antropologicznego.

Na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego nie występuje żaden obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

Związek Gmin Kanału Ostródzko-Elbląskiego i Pojezierza Iławskiego rozpoczął procedurę wpisania Kanału Elbląskiego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Procedura wpisania obiektów i miejsc na Listę Dziedzictwa UNESCO jest długotrwała i może wynosić nawet kilkanaście lat. Obecnie został złożony wniosek o umieszczenie Kanału Elbląskiego na tzw. Liście informacyjnej Polskiego Komitetu ds. Światowego Dziedzictwa UNESCO.

7. CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU IŁAWSKIEGO.

Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego ze względu na swoją wartość kulturową, historyczną i unikatowość wymagają ochrony, racjonalnego wykorzystania i zagospodarowania.

Stanowią ogromny potencjał do promocji regionu, rozwoju turystyki i edukacji kulturowej oraz kształtowania tożsamości regionalnej.

Głównymi celami i kierunkami są:

1. Zespolenie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego .
2. Dążenie do utrzymania obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla Powiatu Iławskiego
3. Opieka nad zabytkami ruchomymi.
- 5: Opieka nad archeologicznym dziedzictwem województwa warmińsko-mazurskiego .
6. Ochrona dziedzictwa niematerialnego.
7. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

W „Programie opieki nad zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2025-2028” cele i działania zostały wyznaczone w oparciu o wyniki aktualnej diagnozy uwarunkowań dziedzictwa kulturowego regionu. Ponadto są zgodne z celem programu wynikającym z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami. Program na lata 2025-2028 jest aktualizacją i rozwinięciem „Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2021-2024”.

8. Rodzaje zabytków najczęściej występujących w regionie warmińsko mazurskim:

8.1 Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy to „rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową” (art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome dzielimy na:

1) Zabytki ruchome w zbiorach muzealnych:

W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonuje 20 muzeów i oddziałów muzealnych podległych samorządom terytorialnym, a także niespełna 70 muzeów i placówek o charakterze muzealnym prywatnych, społecznych, należących do instytucji, zakładów, szkół i kościołów. Zabytki ruchome, znajdujące się w tych obiektach, to najczęściej zbiory archeologiczne, historyczne, etnograficzne, przyrodnicze, artystyczne numizmatyczne.

W muzeach samorządowych ma miejsce także działalność wystawiennicza, naukowa, wydawnicza oraz edukacyjna i popularyzatorska.

2) Zabytki ruchome w archiwach i bibliotekach.

Ważnym dobrem kultury są materiały biblioteczne (rękopisy, autografy, starodruki, książki,

nuty, ryciny i oprawy) oraz archiwalia (dokumenty, akta, plany, fotografie) zgromadzone w regionalnych archiwach (Archiwum Państwowe w Olsztynie, Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie) oraz bibliotekach (Warmińskie Seminarium Duchowne „Hosianum”, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego).

3) Zabytki ruchome poza zbiorami muzealnymi, bibliotecznymi i archiwalnymi

Są to zarejestrowane i objęte ochroną, poprzez wpis do rejestru, zabytki ruchome na terenie woj. warmińsko-mazurskiego; to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zaliczają się do nich sprzęty, paramenty liturgiczne, elementy wystrojów malarskich, zdobiących ściany świątyń, a także gotyckie tryptyki, krucyfiksy, sprzęty liturgiczne, nieliczne gotyckie ołtarze, rzeźby i naczynia.

8.2. Zabytki nieruchome.

Zabytek nieruchomy to „nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową” (art. 3 pkt 1 i 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zabytki nieruchome dzielimy na:

1) **Zespoły urbanistyczne**, obejmujące zabudowę architektoniczno - urbanistyczną miast.

Obecnie na terenie woj. warmińsko - mazurskiego znajduje się 49 miast i 9 historycznych ośrodków miejskich, funkcjonujących na prawach gminy miejskiej.

Według kryterium czasu lokacji, miasta woj. warmińsko - mazurskiego dzieli się na trzy grupy:

1) miasta zakładane w średniowieczu, tj. XIII w. - XV w.

2) miasta nowożytne, XVI w. - XVIII w.

3) ośrodki miejskie powstałe w 2-giej połowie XX w.

2) **Zespoły ruralistyczne**, są to formy przestrzennego ukształtowania krajobrazu wiejskiego. W województwie warmińsko - mazurskim zapoczątkowane zostały w okresie planowej i systematycznej akcji kolonizacyjnej, prowadzonej początkowo przez państwo krzyżackie, później pruskie.

3) **Dzieła architektury i budownictwa:**

1. Obiekty sakralne - są to murowane, wzniesione z czerwonej cegły licowej świątynie oraz drewniane kościoły i synagogi..
2. Zespoły dworsko - parkowe - budowa tych obiektów zastała zapoczątkowana w XII w. przez wielką własność ziemską w Prusach.

3. Obiekty użyteczności publicznej

Wśród obiektów użyteczności publicznej należy uwzględnić następujące kategorie:

- ratusze, budynki administracji miejskiej, starostwa, rejencje;
- budynki poczty;
- budynki sądu;
- szkoły różnych szczebli;
- zespoły szpitali, hospicjów i domów opieki;
- budynki banków;
- budynki hoteli, zajazdów, schronisk;
- budynki hal targowych i wystawowych;
- remizy strażackie;
- kina i teatry;
- dworce i infrastruktura kolejowa;
- koszary;
- inne.

4. Architektura obronna:

1) założenia średniowieczne - są to średniowieczne zamki obronne oraz systemy fortyfikacyjne.

2) założenia nowożytne - to nowożytne obiekty architektury militarnej, powstałe w okresie XVIII - XIX wieku.

5. Obiekty przemysłowe.

Zaliczamy do nich budowle powstałe na przełomie XIX i XX wieku na terenie miast naszego województwa, jako obiekty związane z funkcjonowaniem rodzimego przemysłu

komunalnego. Były to takie obiekty, jak gazownie, rzeźnie, zabudowania wodociągów i kanalizacji. W późniejszym okresie budowane były młyny, gorzelnie, spichlerze, browary, cegielnie, tartaki mleczarnie itp. Do tej grupy obiektów należą także kanały i urządzenia hydrotechniczne, takie jak jazy, śluzy i tzw. kanały robocze.

6. Cmentarze.

Cmentarze zostały podzielone na wyznaniowe i wojenne. Do 1-szej grupy zaliczają się cmentarze rzymskokatolickie, ewangelickie, żydowskie oraz cmentarze starowierców i mennonickie. Odrębną grupę stanowią cmentarze wojenne, pochodzące z okresu I-szej i II-giej wojny światowej oraz pojedyncze, nieliczne mogiły.

7. Zespoły zieleni.

Do zabytkowych zespołów zieleni zalicza się dworskie i pałacowe parki, a także zespoły zieleni komponowanej, takie jak przydrożne aleje i parki miejskie.

8. Miejsca historyczne.

Są to miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, a także działalność wybitnych ludzi. Do takich miejsc należą, np. pola słynnych bitew, tereny dawnych obozów jenieckich i koncentracyjnych.

4). **Zasoby archeologiczne:**

Zabytek archeologiczny to zgodnie z treścią Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3 pkt 4), „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”.

Stanowiska archeologiczne dzielą się na:

- stanowiska płaskie (cmentarzyska, osady, obozowiska)
- stanowiska o własnej formie terenowej (grodziska, strażnice, wały, kurhany, kopce).
- nawarstwienia kulturowe w obrębie starych miast - na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zostały wpisane do rejestru zabytków nawarstwienia z 30 historycznych miast

- stanowiska nawodne i podwodne, będące efektem działalności osadniczej człowieka, tworzone w obrębie jezior, a także relikty wszelkich mostów, grobli, przyczółków i innych pozostałości działalności człowieka, które w chwili obecnej zalegają w obrębie zbiorników wodnych.

9. Nawiązanie programu do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno- społeczno- gospodarczego regionu.

Powiatowy program opieki nad zabytkami jest spójny lub zgodny z :

> Strategia Rozwoju Turystyki województwa Warmińsko-Mazurskiego

Dokument stanowi rozwinięcie celu strategicznego - Maksymalne i dynamiczne wykorzystanie predyspozycji turystycznych regionu, określonego jako jeden z dwóch priorytetowych celów Strategii rozwoju turystyki w województwie w-m .

Zgodność przejawia się w celu: Maksymalne i dynamiczne wykorzystanie predyspozycji turystycznych regionu .

> Plan zagospodarowania przestrzennego województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Dokument wypracowuje szereg zasad, jakimi należy się kierować kształtując współcześnie przestrzeń i krajobraz kulturowy regionu. Zgodność przejawia się na respektowaniu tych zasad ,a w szczególności

- na ochronie dziedzictw kulturowego i historycznego jako filaru turystyki ;
- otoczeniu opieką obiektów zabytkowych ,w tym obiektów decydująco odrębności regionalnej ;
- przywróceniu zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru;
- zachowaniu zabytkowych założeń pałacowych, dworskich i parkowych;

10. Zadania i kompetencje organów samorządu powiatowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w dwóch ustawach: w ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym i w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 4 ust. 1 ustawy o samorządzie powiatowym zawiera generalną zasadę

stwierdzającą, że powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym. Ustawodawca wymienia wśród 22 kategorii zadań publicznych powiatu kulturę i ochronę dóbr kultury. Katalog ten ma charakter zamknięty, rozszerzyć go może jedynie przepis ustawy szczególnej.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art.103 określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powoływania społecznych opiekunów zabytków.

Na wniosek wojewódzkiego konserwatora, starosta ustanawia społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków.

Osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna. Na mocy art. 12 ustawy starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia zajęcia go do czasu usunięcia zagrożenia.

W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami

Ustawodawca w art. 81 ustawy O ochronie zabytków dopuszcza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

1/ sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich

- 2/ przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych
- 3/ wykonanie dokumentacji konserwatorskiej
- 4/ opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich
- 5/ wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego
- 6/ sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz
- 7/ zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku
- 8/ stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku
- 9/ odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki
- 10/ odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności
- 11/ odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych
- 12/ modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności
- 13/ wykonanie izolacji przeciwwilgociowej
- 14/ uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych
- 15/ działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu
- 16/ zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15
- 17/ zakup i montaż instalacji przeciw włamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Łączna kwota dotacji udzielonych przez organ stanowiący powiatu nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

11. Regulacje wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe opracowania strategiczne i planistyczne powiatu iławskiego:

- Gminny Program Rewitalizacji Miasta Iławy na lata 2023-2032
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego :
 - * miasta Iława
 - * miasta Lubawa
 - * miasta i gminy Kisielice
 - * gminy Iława
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego :
 - * gminy Lubawa
 - * miasta i gminy Susz
 - * miasta i gminy Zalewo

12. Ogólna charakterystyka zasobów i rozmieszczenia zabytków w powiecie.

Zabytki wpisane do rejestru zabytków - zał. nr 1,2 i 3 do programu (zbiór otwarty):

- 1/ zabytki archeologiczne - 23
- 2/ zabytki nieruchome – 230
- 3/ zabytki ruchome – 43

W ewidencji zabytków niewpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego znajduje się 2315 obiektów (zabytków nieruchomych), w tym na terenie: miasta i gm. Iława - 1070, miasta i gm. Lubawa - 179, miasta gm. Susz -303, miasta i gm. Zalewo - 680, miasta i gm. Kisielice - 85 obiektów.

Rejestr zabytków wpisanych do gminnych ewidencji zabytków prowadzą poszczególne samorządy powiatu iławskiego.

13. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu.

- > m. Iława ;
 - Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego wraz z wyposażeniem Wnętrza oraz fragm.. murów miejskich
 - Kościół P.W. Niepokalanego Poczęcia NMP
 - Kinoteatr „ Pasja ”
 - Budynek Dworca Kolejowego

- Budynek Ratusza
- Bryła i elewacje Budynku administracyjnego SUW
- Willa ul. Sienkiewicza

m. Lubawa : - Kościół Odpustowy P.W. nawiedzenia NMP z cmentarzem

- kościół św. Jana Chrzciciela i św. Michała wraz z wyposażeniem
- Mury obronne i otoczenie , układ urbanistyczny miasta z murami
- Kościół św. Barbary wraz z wyposażeniem wewnątrz
- Kościół św. Anny wraz z wystrojem wewnątrz
- Ruiny zamkowe biskupów chełmińskich
- Klasztor pofranciszkański

> gm. Iława - Frednowy - Kościół św. Trójcy przynajświętszej wraz z cmentarzem

- Gąldowo - Kościół św. Wojciecha
- Rudzienice - Kościół NMP Królowej Polski
- Zabrowo - Kościół Parafialny z cmentarzem przykościelnym
- Szymbark - Zamek

> m. Kisielice - Kościół P.W. matki Bożej Królowej Świata

> gm. Kisielice - Łęgowo - Kościół P.W. Niepokalanego Poczęcia NMP
z wyposażeniem

> gm. Lubawa - Grabowo - Kościół Parafialny P.W. NMP z cmentarzem
przykościelnym

- Kościół Parafialny P.W. Matki Boskiej Różańcowej
- Kazanice - Kościół z cmentarzem
- Rożental - Kościół św. Wawrzyńca
- Samplawa - Kościół św. Bartłomieja wraz z cmentarzem
- Złotowo - Kościół św. Barbary wraz z cmentarzem

> m. Susz - Kościół P.W. Św. Antoniego z wyposażeniem

- Kościół parafialny P.W. Sw. Rozalii
- Miasto Susz w obrębie murów miejskich

> gm. Susz - Bałszyce : - Zespół Rezydencjonalny - Pałac

Kamieniec : - Kościół P.W. Matki Boskiej Królowej Świata z wyposażeniem

Pałac wraz z pawilonem w parku, bramami wjazdowymi i parkiem Krajobrazowym

≥ m. Zalewo - Kościół św. Jana Ewangelisty z fragmentami polichromii Baszta
z otoczeniem

- > gm.Zalewo - Boreczno - Kościół z cmentarzem .Kaplica św. Rocha
- Dobrzyki - Kościół Apostołów Piotra i Pawła z cmentarzem
- Jaśkowo - Kościół z wyposażeniem wnętrza
- Pałac, park, stare budynki majątkowe

14. Dziedzictwo przyrodnicze.

Powiat iławski jest obszarem o dużej różnorodności przyrodniczo- krajobrazowej i objęty jest różnymi formami ochrony przyrody na mocy ustawy o ochronie przyrody. Łączna powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona stanowi ok. 43% powierzchni powiatu .

Na terenie powiatu znajdują się n/w formy ochrony przyrody:

1. Natura 2000

- SOO „Dolina Drwęcy” PLH280001,
- SOO „Jezioro Karaś” PLH280003,
- OSO „ Lasy Iławskie” PLB280005,

2. Rezerwaty przyrody:

- jez. Gaudy (pow.323,53 ha, gm. Susz)
- jez. Czerwica (pow.22,3 ha gm. Susz i Iława)
- jez. Karaś (pow.815,48 ha gm. Iława)
- rzeka Drwęca (pow.1888,27 ha ,gm. Lubawa i Iława)
- jez. jasne (pow.106,3 ha gm. Iława)

3. Pomniki przyrody - 163 pomników przyrody

4. Parki Krajobrazowe:

- Park Krajobrazowy Wzgórz Dylewskich , (pow.7151,2 ha ,wraz z otuliną 14882,6 ha, gm. Lubawa , Ostróda , Dąbrówno)
- Park Krajobrazowy Pojezierza Iławskiego (pow.22638,1 ha ,wraz z otuliną 16419,1 ha , gm. Iława, Zalewo, Susz,

5. Obszary chronionego krajobrazu :

- Kanału Elbląskiego na terenie gm. Zalewo i Iława
- Pojezierza Iławskiego gm. Zalewo ,Iława, Susz, m. Iława
- Rzeki Liwy Gm. Susz
- Jez. Goryńskiego w gm. Kisielice
- Dolina Dolnej Drwęcy, w gm. Iława , Lubawa , m. Iława oraz m. Lubawa

- Dolina rzeki Wel w gm. Lubawa

6. Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

7. Użytki ekologiczne. (Czaplak -gm. Zalewo ,J. Łajskie, Kociołek, Plajtek Mały, Plajtek Duży - w gm. Iława).

8. Stanowisko dokumentacyjne „Losy’ -odkrywka kredy integracyjnej- gm. Lubawa

Obszar powiatu iławskiego obejmujący obejmuje zabytki wpisane do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

Obszar	Zabytki nieruchome	ruchome	archeologiczne
Miasto i gmina Iława	51	10	5
Miasto i gmina Lubawa	60	15	4
Miasto i gmina Susz	74	7	1
Miasto i gmina Kisielice	16	4	3
Miasto i gmina Zalewo	29	7	10

15. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu iławskiego.

Analizę SWOT opracowano na podstawie analiz i materiałów własnych dla 3 obszarów: zagospodarowania przestrzennego ,społecznego i gospodarczego miast i gmin powiatu iławskiego mających wpływ na ochronę zabytków .

Analiza SWOT - analiza silnych (Strengths) i słabych (Weaknesses) stron badanego podmiotu w wyodrębnionych obszarach - tzw. czynników endogenicznych (wewnętrznych) oraz zewnętrznych szans (Opportunites) i zagrożeń (Threats) - tzw. czynników egzogenicznych stanowi punkt wyjścia dla planowania strategicznego.

SILNE STRONY

- * Dogodne położenie geograficzne na terenach o dużej atrakcyjności turystycznej,
- * Różnorodność zabytków i miejsc o charakterze historycznym, które stanowią bogate źródło

dziedzictwa kulturowego dla regionu, wzrastający poziom wiedzy i promowanie tradycji regionalizmu,

- * Korzystne położenie komunikacyjne (drogowe i kolejowe),
- * Środowisko przyrodnicze korzystne dla prowadzenia polityki zrównoważonego rozwoju; wysoka atrakcyjność turystyczna miast i gmin powiatu,
- * Ogólnie dobrze rozwinięta sieć drogowa (droga krajowa nr 15 i 16 ,dr. wojew., drogi powiatowe i gminne),
- * Planowany przebieg drogi ekspresowej S5 przez obszar Powiat Iławskiego,
- * Wysoki poziom pozyskanych funduszy unijnych na inwestycje infrastrukturalne zrealizowane i będące w trakcie realizacji,
- * Aktywność grup kulturowych,
- * Dobrze rozwinięta baza kształcenia zawodowego,

SŁABE STRONY

- * Zły stan zachowania znacznej części zabytków,
- * Duży koszt rewaloryzacji zabytków i brak środków finansowania dla tego rodzaju zadań,
- * Niewystarczająca promocja oraz edukacja dotycząca walorów środowiska kulturowego,
- * Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna i obsługa szlaków turystycznych,
- * Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów historycznych,
- * Niewystarczające współdziałanie pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego w promowaniu atrakcyjności kulturowej i turystycznej powiatu,
- * Nierównomierne tempo inwestycji w sektorze prywatnym,
- * Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w niektórych gminach,

SZANSE

- Wzrost zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych ochroną i pracami konserwatorskimi,
- Rozwój agroturystyki, bud. pensjonatowego,
- Budowa baz turystycznych w oparciu o obiekty i obszary historyczne,
- Możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: państwowe, samorządowe, prywatne, wyznaniowe, środki UE i inne,
- Rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Zwiększenie ilości szlaków turystycznych prowadzących przez miasta i wsie o dużej ilości zabytków,

- Wpisanie programu kanałowego na listę projektów kluczowych do sfinansowania przy udziale środków z funduszy unijnych,
- Profesjonalna i efektywna promocja powiatu ,
- Wykorzystanie środków z funduszy strukturalnych UE na rozwój powiatu.

ZAGROŻENIA

- pogarszający się stan techniczny zabytków spowodowany niewłaściwym użytkowaniem,
- brak środków na ochronę , zabezpieczenie i renowację zabytków,
- niewłaściwe prowadzenie prac budowlanych, konserwatorskich, niezgodnie z zasadami wiedzy technicznej, nierespektowanie uzgodnień konserwatorskich,
- niedostateczne lub nieekonomiczne wykorzystanie przestrzeni,
- starzenie się i pauperyzacja społeczeństwa,
- zwiększenie migracji zewnętrznej -odpływ ludzi wykształconych, młodych,
- niespójny i niestabilny system prawny,
- niewystarczające wykorzystanie naturalnych zasobów w celach turystycznych,
- niewystarczająca ilość inwestycji przemysłowych,
- zbyt ograniczone współdziałanie wszystkich samorządów,
- brak dostatecznego zintegrowanego systemu informatycznego komunikacji społecznej.

16. Cele i kierunki działań służące powiatowemu programowi opieki nad zabytkami.

Realizacji sformułowanych celów służyć będą m.in. następujące działania:

1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego
2. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu
3. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
4. Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego, służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.
5. Wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
6. Opiekuńcze ,restauratorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych, co do których samorząd powiatu iławskiego ma tytuł prawny , zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów, oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie.
7. Uwzględnienie wszelkich uwarunkowań z zakresu ochrony zabytków w aktach

prawa lokalnego dot. to min. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miast i gmin, lokalnych programów rewitalizacji i strategii oraz innych dokumentów planistycznych jak studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego ,

8. Wspieranie inicjatyw jednostek organizacyjnych, instytucji i właścicieli obiektów zabytkowych, mających na celu pozyskiwanie środków finansowych z dostępnych źródeł, przeznaczonych na ochronę i opiekę nad zabytkami,
9. Zabezpieczenie środków finansowych w miarę posiadanych możliwości, w budżecie powiatu,
10. Ustalanie zasad i kryteriów udzielania dotacji, zawierania umów, kontroli i rozliczania przyznanych dotacji,
11. Ścisła współpraca z jednostkami samorządowymi, Urzędem Marszałkowskim i Warmińsko-Mazurskim Konserwatorem Zabytków w zakresie min.: utrzymania istniejących i tworzenia nowych szlaków kulturowych , oznakowania szlaków i tras turystycznych, ścieżek edukacyjnych, zagospodarowania innych miejsc atrakcyjnych turystycznie,
12. Współpraca z organizacjami ekologicznymi w zakresie ochrony dziedzictwa przyrodniczego i ochrony środowiska,
13. Ustanawianie przez starostę na wniosek Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków,
14. Nadawanie i cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków: prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków , wydawanie osobom fizycznym legitymacji, a osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym zaświadczeń o powierzeniu funkcji społecznego opiekuna zabytków,
15. Wdrożenie i promocja obiektów zabytkowych do kompleksowej oferty turystycznej powiatu min. w formie wystaw targowych , wydawnictw adresowanych do biur podróży i instytucji zajmujących się organizowaniem ruchu turystycznego,
16. Współpraca z samorządami, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi, instytucjami kościelnymi i organizacjami wyznaniowymi, działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie:
 - edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży,
 - organizacji konkursów poszerzających wiedzę uczniów na temat dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,
 - upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych powiatu ze szczególnym

nastawieniem na dzieci i młodzież,

- organizacja imprez mających znaczenie dla rozwoju kultury i integracji społeczności powiatu,

17. Wprowadzanie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych, mapy zabytków ,stosownych znaków na obiekcie zabytkowym obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego powiatu po uzgodnieniu z Warmińsko -Mazurskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
18. Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej powiatu.

17. Metody wdrażania powiatowego programu opieki nad zabytkami

1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.

W realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne, określone w programach rządowych i wojewódzkich oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki własne Powiatu Iławskiego, uczestniczącego w realizacji programu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, Kościołów i innych organizacji wyznaniowych oraz instytucji pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania powiatu zarówno z jednostkami samorządu położonymi na terenie powiatu, jak i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków, spełniającymi istotną rolę w ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

2. Instrumenty finansowe.

System finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest dość skomplikowany. Najogólniej źródła finansowania tej sfery można podzielić na:

1. źródła publiczne - budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej (programy operacyjne) inne źródła
2. źródła prywatne - środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.

Podstawowym źródłem finansowania zadań niniejszego programu będą fundusze własne, wspomagane środkami pochodzącymi od innych podmiotów merytorycznie zaangażowanych w ochronę i opiekę nad zabytkami. Będą to zarówno środki budżetowe jak i

fundusze strukturalne, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych.

Planowane jest również wykorzystanie funduszy unijnych, ubiegając się o dofinansowanie na realizację projektów związanych z programem opieki nad zabytkami, na szkolenia, promocję, tworzenie lokalnych oraz regionalnych produktów, marek turystycznych, tworzenie miejsc pracy związanych z dziedziną kultury, turystyki i edukacji.

3. Instrumenty społeczne.

W działaniach powiatu przewidywane jest prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków, a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Powiatu Iławskiego.

4. Monitoring działania programu.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, za monitorowanie realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami, odpowiada Zarząd Powiatu, który co 2 lata będzie sporządzał stosowne sprawozdanie i przedstawiał je Radzie Powiatu. Monitoring realizacji Programu w zakresie rzeczowo-finansowym prowadzony będzie przez pracowników Starostwa Powiatowego w Iławie.

18. Zamierzone działania inwestycyjne na obiektach zabytkowych.

Na lata 2025-2028 zaplanowano przygotowanie dokumentacji projektowych obejmujących termomodernizację obiektów będących własnością Powiatu Iławskiego, a w przypadku pozyskania środków zewnętrznych także wykonanie robót budowlanych na podstawie wykonanych dokumentacji:

1. Zespół szkół im. Konstytucji 3 Maja w Iławie (obiekt znajdujący się w układzie urbanistycznym Starego Miasta, wpisanym do rejestru zabytków).
2. Dom Pomocy Społecznej w Lubawie (obiekt wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Lubawa).
3. Dom Pomocy Społecznej w Suszu (obiekt wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Susz).

Załączniki :

1. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie powiatu iławskiego wpisanych do rejestru zabytków.
2. Wykaz zabytków archeologicznych na terenie powiatu iławskiego wpisanych do rejestru zabytków.
3. Wykaz zabytków ruchomych na terenie powiatu iławskiego wpisanych do rejestru zabytków.

Załącznik Nr 1 do Programu Opieki Nad Zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2025-2028.**Zabytki nieruchome znajdujące się na terenie powiatu iławskiego wpisane do rejestru zabytków.**

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
1	BAŁOSZYCE			PAŁAC	A-711	1967-11-19	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
2	BAŁOSZYCE			ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY	A-3456	1993-04-01	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
3	BAŁOSZYCE			KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. RODZINY	A-719	1967-11-19	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
4	BĄDKI			ZESPÓŁ DWORSKO - PARKOWY	A-4299	2004-05-05	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
5	BIAŁA GÓRA			MOST KOLEJOWY	A-4593	2012-04-04	LUBAWA
6	BORECZNO			BUDYNEK SZKOŁY CZERWONEJ WRAZ Z OTOCZENIEM: BIAŁA SZKOŁA I CZĘŚCIĄ DZIAŁKI	A-4241	2006-10-20	ZALEWO
7	BORECZNO			KOŚCIÓŁ Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM(DEC.KAPLICA SW. ROCHA?)	A-1138	1968-09-01	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
8	BORECZNO		022	DOM - PASTORÓWKA?	A-4226	2002-02-11	ZALEWO
9	BYSZWAŁD			KAPLICA CMENTARNA	A-2916	1989-11-03	LUBAWA
10	BYSZWAŁD			DZWONNICA PRZYKOŚCIELNA Z NAJBLIŻSZYM OTOCZENIEM	A-1083	1968-08-05	LUBAWA
11	BYSZWAŁD			KOŚCIÓŁ ŚW ANDRZEJA Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1075	1968-08-04	LUBAWA

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
12	DAJNY			ZAŁOŻENIE DWORSKO-PARKOWE	A-4509	2002-11-05	ZALEWO
13	DOBRZYKI			KOŚCIÓŁ APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1053	1968-07-31	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
14	FIJEWO			ZAŁOŻENIE PARKOWE	A-4487	2007-12-07	LUBAWA
15	FRANCISZKOWO			DWÓR	A-912	1968-05-18	ŁŁAWA
16	FREDNOWY			KOŚCIÓŁ TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ WRAZ Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-704	1967-11-16	ŁŁAWA
17	GAŁDOWO			KOŚCIÓŁ ŚW WOJCIECHA	A-58	1949-11-28	ŁŁAWA
18	GARDZIEŃ			DAWNY PARK DWORSKI	A-4457	2007-02-16	ŁŁAWA
19	GIRGAJNY			BUDYNKI: D. DWORU(1) I SPICHLERZA(2).WRAZ Z ROZPLANOWANIEM PRZESTRZENNYM D. FOLWARKU ORAZ OTOCZENIEM	A-4453	2007-02-09	ZALEWO
20	GIRGAJNY			PARK	A-1226	1978-02-09	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
21	GRABOWO			KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. NMP Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1081	1968-08-05	LUBAWA
22	GRABOWO			OGRODZENIE Z RZEŻBAMI, BRAMAMI I FURTKAMI, CZTERY KAPLICE W TYM OGRODZENIU ORAZ DZWONNICA PRZY KOŚC. PARAF. P.W. WNMP	A-4573	2011-06-21	LUBAWA
23	GRABOWO			PLEBANIA	A-1076	1968-08-04	LUBAWA
24	GUBŁAWKI		10	BUDYNEK D. DWORU WRAZ Z NAJBLIŻSZYM OTOCZENIEM	A-4377	2006-02-09	ZALEWO
25	ŁŁAWA	WYSZYNSKIEGO	2	BRYŁA KOŚCIOŁA P.W. NIEPOKALANEGO POZĘCIA NMP, WRAZ Z POZOSTAŁOŚCIAMI, OD STRONY FASADY, ORYGINALNEGO OGRODZENIA	A-4475	2006-06-28	ŁŁAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
26	ŁAWA	OSTRÓDZKA	2	BUDYNEK MIESZKALNY - WILLA	A-4501	2008-02-22	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
27	ŁAWA	DĄBROWSKIEGO	11	BRYŁA I ELEWACJE BUDYNKU ADMINISTRACYJNEGO D. RZEŹNI MIEJSKIEJ	A-4500	2008-02-22	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
28	ŁAWA	NIEPODLEGŁOŚCI	4	BUDYNEK MIESZKALNY- KAMIENICA	A-4502	2008-02-22	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
29	ŁAWA	KOŚCIELNA	1	BUDYNEK PLEBANII	A-4497	2008-02-01	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
30	ŁAWA	WODNA	2	BRYŁA I ELEWACJE BUDYNKU ADMINISTRACYJNEGO STACJI UZDATNIANIA WODY	A-4498	2008-02-04	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
31	ŁAWA	KOŚCIELNA	1	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY /PRZEMIENIENIA/ ŁĄCZNIE Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZA ORAZ FRAGM. MURÓW MIEJSKICH	A-52	1949-09-16	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
32	ŁAWA	PLAŻOWA	7	BUDYNEK	A-4676	2019-08-13	ŁAWA
33	ŁAWA	NIEPODLEGŁOŚCI	4B	DOM	A-1931	1987-03-18	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
34	ŁAWA	KOŚCIUSZKI	15	DOM	A-1955	1987-03-18	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
35	ŁAWA	KOŚCIUSZKI	6	DOM	A-1950	1987-03-18	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
36	ŁAWA	1 MAJA		WIEŻA CIŚNIEŃ WODOCIĄGOWA	A-1954	1987-03-18	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)
37	ŁAWA	SIENKIEWICZA	10	WILLA	A-1939	1987-03-18	ŁAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
38	IŁAWA	JANA III SOBIESKIEGO	10	STAJNIA-WOZOWNIA	A-3576	1993-10-11	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
39	IŁAWA	SZEPTYCKIEGO	8	GAZOWNIA /BUDYNEK PRODUKCYJNY/ OBECNIE CERKIEW GREKOKATOLICKA P.W. ŚW. JANA TEOLOGA	A-3612	1993-11-02	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
40	IŁAWA	BRONIEWSKIEGO		WIEŻA CIŚNIEŃ KOLEJOWA	A-4095	1998-12-28	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
41	IŁAWA	KOLEJOWA/WOJSKA POLSKIEGO		WIEŻA CIŚNIEŃ KOLEJOWA	A-4096	1998-12-28	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
42	IŁAWA	KOŚCIUSZKI	2	SZKOŁA PODSTAWOWA NR 1	A-1956	1987-03-18	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
43	IŁAWA			ZESPÓŁ PERONÓW PRZY DWORCU KOLEJOWYM W POSTACI ZADASZEŃ ORAZ TUNELU PRZEJŚCIA PODZIEMNEGO Z WYJŚCIAMI NA PERONY 1, 2, 3	A-4578	2011-08-31	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
44	IŁAWA	NIEPODLEGŁOŚCI	13	RATUSZ	A-3762	1994-11-09	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
45	IŁAWA	NIEPODLEGŁOŚCI	13B	HALA MIEJSKA (OB. KINO X MUZA)	A-4242	2002-12-30	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
46	IŁAWA	WYSZYŃSKIEGO	31	BUDYNEK D. MAGAZYNU URZĘDU PROWANTOWEGO	A-4581	2011-10-18	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
47	IŁAWA	KOŚCIUSZKI	24	ZESPÓŁ ZABUDOWY MŁYNA WRAZ Z ZABUDOWĄ W POSTACI BUD.PRODUKCYJNEGO, BUD. MIESZKALNEGO, WYPOSAŻENIEM TECHNICZNYM BUD. PROD	A-4596	2012-07-17	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
48	IŁAWA	MAZURSKA	2	BUDYNEK WRAZ Z OTOCZENIEM W GRANICACH DZIAŁKI EWID. NR 28 OBR. 11	A-4655	2018-06-08	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
49	IŁAWA	DWORCOWA	3	BUDYNEK DWORCA KOLEJOWEGO	A-4429	2006-08-16	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
50	IŁAWA	KOŚCIUSZKI	14	KAMIENICA WRAZ Z OTOCZENIEM OBEJMUJĄCYM DZIAŁKĘ	A-4358	2006-11-17	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
51	IŁAWA	KOŚCIUSZKI	27	KAMIENICA WRAZ Z OFICYNĄ	A-4356	2006-11-17	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
52	IŁAWA			MURY OBRONNE	A-541	1961-03-07	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
53	IŁAWA			UKŁAD URBANISTYCZNY STAREGO MIASTA	A-464	1957-12-30	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
54	IŁAWA	JANA III SOBIESKIEGO	12 OB.14	BUDYNEK D.MŁYNA, OB.. BUDYNEK MAGAZYNOWO-USŁUGOWO, WRAZ Z NAJBLIŻSZYM OTOCZENIEM DZ. NR 229/5, 229/9	A-4499	2009-02-18	IŁAWA (GMINA MIEJSKA)
55	JANUSZEWO			BUDYNEK GOSPODARCZY - OBECNIE KAPLICA	A-1592	1985-09-20	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
56	JANUSZEWO			PAŁAC WRAZ Z OTACZAJĄCYM PARKIEM	A-701	1967-11-16	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
57	JAŚKOWO			DOM K. ZAJAZDU	A-1051	1968-07-31	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
58	JAŚKOWO			PARK	A-3247	1991-12-23	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestr	Data wpisu	Gmina
59	JAŚKOWO			KOŚCIÓŁ Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZA (OŁTARZ, CHÓR, 3 NAGROBKI)	A-7	1949-07-27	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
60	JAŚKOWO			PAŁAC, PARK, STARE BUDYNKI MAJĄTKOWE	A-4	1949-07-18	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
61	JAŚKOWO			OFICyna PAŁACOWA	A-1106	1968-08-18	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
62	JAŚKOWO			ZAJAZD	A-927	1968-05-20	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
63	KAMIENIEC			SPICHLERZ (W OBRĘBIE FOLWARKU)	A-708	1967-11-16	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
64	KAMIENIEC			STAJNIA CUGOWA (W OBRĘBIE FOLWARKU)	A-700	1967-11-16	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
65	KAMIENIEC			KUŹNIA	A-699	1967-11-16	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
66	KAMIENIEC			PAŁAC WRAZ Z PAWILONEM W PARKU, BRAMAMI WJAZDOWYMI I PARKIEM KRAJOBRAZOWYM, BUDYNEK TZW. GROTY, D. KAPLICA	A-513	1959-05-04	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
67	KAMIENIEC			BUDYNEK MIESZKALNY - OFICyna PAŁACOWA	A-898	1968-04-28	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
68	KAMIENIEC		001	DOM	A-712	1967-11-19	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestr	Data wpisu	Gmina
69	KAMIENIEC			KOŚCIÓŁ P.W. MATKI BOSKIEJ KRÓLOWEJ ŚWIATA WRAZ Z WYPOSAŻENIEM	A-224	1957-03-22	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
70	KAMIENIEC			CZWORAK	A-717	1967-11-16	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
71	KAMIENIEC		003	DOM	A-715	1967-11-19	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
72	KAMIENIEC			ROZPLANOWANIE I ZABUDOWA WSI KAMIENIEC	A-73	1950-04-15	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
73	KAZANICE		140	DOM	A-2925	1989-11-03	LUBAWA
74	KAZANICE			KOŚCIÓŁ Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1074	1968-08-04	LUBAWA
75	KAZANICE		058	CHAŁUPA	A-2930	1989-11-03	LUBAWA
76	KAZANICE			KAPLICA CMENTARNA	A-2914	1989-11-03	LUBAWA
77	KAZANICE		030/031	CHAŁUPA	A-2931	1989-11-03	LUBAWA
78	KAZANICE		020	CHAŁUPA	A-2921	1989-11-03	LUBAWA
79	KAZANICE		036	CHAŁUPA	A-2927	1989-11-03	LUBAWA
80	KAZANICE		038	PLEBANIA	A-2990	1989-12-19	LUBAWA
81	KAZANICE		061	CHAŁUPA	A-2932	1989-11-03	LUBAWA
82	KAZANICE		065/066	DOM ZE STAJNIĄ	A-2920	1989-11-03	LUBAWA
83	KAZANICE	NIE ISTNIEJE	112	CHAŁUPA	A-2924	1989-11-03	LUBAWA
84	KAZANICE		121	CHAŁUPA	A-2923	1989-11-03	LUBAWA
85	KAZANICE		136	CHAŁUPA	A-2918	1989-11-03	LUBAWA
86	KAZANICE		138	CHAŁUPA	A-2929	1989-11-03	LUBAWA
87	KAZANICE		059	CHAŁUPA	A-2928	1989-11-03	LUBAWA

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
88	KAZANICE		034	CHAŁUPA	A-2922	1989-11-03	LUBAWA
89	KISIELICE	KOLEJOWA	011-011A	BUDYNEK MIESZKALNY	A-3353	1992-04-13	KISIELICE (MIASTO)
90	KISIELICE	KOLEJOWA	013	BUDYNEK MIESZKALNY	A-3351	1992-04-13	KISIELICE (MIASTO)
91	KISIELICE			ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE	A-709	1967-11-17	KISIELICE (MIASTO)
92	KISIELICE	KOLEJOWA	007	BUDYNEK MIESZKALNY	A-3352	1992-04-13	KISIELICE (MIASTO)
93	KISIELICE	DASZYŃSKIEGO	2	BUDYNEK SZKOŁY PODSTAWOWEJ	A-3881	1996-03-28	KISIELICE (MIASTO)
94	KISIELICE			KOŚCIÓŁ P.W. MATKI BOŻEJ KRÓLOWEJ ŚWIATA	A-718	1967-11-19	KISIELICE (MIASTO)
95	KISIELICE	KOLEJOWA	009	BUDYNEK MIESZKALNY	A-3354	1992-04-13	KISIELICE (MIASTO)
96	KRZYWKA			DWÓR Z PARKIEM	A-2945	1989-11-22	KISIELICE (OBSZAR WIEJSKI)
97	LASECZNO			KOŚCIÓŁ MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ	A-59	1949-11-28	ŁAWA
98	LIPINY	OBECA NAZWA MJSC. NIPKOWIE		PAŁAC Z PARKIEM	A-1	1949-07-13	SUSZ
99	LUBAWA	ZAMKOWA	027	DOM	A-363	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
100	LUBAWA			OBWAROWANIA MIEJSKIE PRZY ULICACH POD MURAMI, POMORSKIEJ I BANKOWEJ WRAZ Z ZABUDOWĄ NA TYCH MURACH	A-377	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
101	LUBAWA	JAGIELLOŃSKA	009	DOM	A-1073	1968-08-03	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
102	LUBAWA	POMORSKA	011	DOM	A-356	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
103	LUBAWA			KOŚCIÓŁ ŚW ANNY WRAZ Z WYSTROJEM WNĘTRZA	A-220	1957-03-20	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
104	LUBAWA			KOŚCIÓŁ ŚW JANA CHRZCICIELA I ŚW. MICHAŁA Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZA	A-229	1957-03-22	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
105	LUBAWA	POMORSKA	007	DOM	A-376	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
106	LUBAWA	POMORSKA	009	DOM	A-362	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
107	LUBAWA	ZAMKOWA	014	DOM	A-375	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
108	LUBAWA			KOŚCIÓŁ ŚW BARBARY WRAZ Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZ	A-119	1953-09-28	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
109	LUBAWA			UKŁAD URBANISTYCZNY - STARE MIASTO LUBAWA ŁĄCZNIE Z MURAMI OBRONNYMI ORAZ OBSZAR 50M. NA ZEW. OD MURÓW	A-129	1953-12-31	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
110	LUBAWA	POMORSKA	021	DOM	A-357	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
111	LUBAWA	POMORSKA	025	DOM	A-358	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
112	LUBAWA	BANKOWA	001	DOM	A-364	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
113	LUBAWA	KOŚCIELNA	020	DOM	A-382	1957-08-04	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
114	LUBAWA			KLASZTOR POFRANCISZKAŃSKI	A-383	1957-08-04	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
115	LUBAWA	ZAMKOWA		RUINY ZAMKOWE BISKUPÓW CHEŁMIŃSKICH	A-384	1957-08-04	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
116	LUBAWA	POD MURAMI	030	DOM	A-381	1957-08-03	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
117	LUBAWA	KILIŃSKIEGO	004	DOM	A-361	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
118	LUBAWA	KILIŃSKIEGO	006	DOM	A-359	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
119	LUBAWA	PIELGRZYMA		KOŚCIÓŁ ODPUSTOWY P.W. NAWIEDZENIA NMP Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1071	1968-08-03	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
120	LUBAWA	KUPNERA	17	KAMIENICA, D. PLEBANIA	A-4589	2012-02-13	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
121	LUBAWA	GRUNWALDZKA, ŚW. BARBARY	11A, 13, 2-6	ZESPÓŁ SZPITALA MIEJSKIEGO P.W. Ś.W. JERZEGO (3 BUDYNKI I OGRODZENIE)	A-4258	2003-09-08	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
122	LUBAWA	ZAMKOWA	004	DOM	A-379	1957-08-01	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)
123	LUBAWA	POD MURAMI	028	DOM	A-935	1968-05-21	LUBAWA (GMINA MIEJSKA)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
124	ŁĘGOWO			KOŚCIÓŁ P.W. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP WRAZ Z WYPOSAŻENIEM	A-2	1949-07-13	KISIELICE (OBSZAR WIEJSKI)
125	MARKOWO		041	DOM - D.RZĄDCÓWKA	A-4225	2002-01-04	MORAĞ (OBSZAR WIEJSKI)
126	MORTEGI			PAŁAC	A-2951	1989-11-23	LUBAWA
127	MORTEGI			PARK KRAJOBRAZOWY	A-1522	1984-01-13	LUBAWA
128	NIPKOWIE			PAŁAC Z PARKIEM	A-1	1949-07-13	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
129	OLBRACHTOWO			KOŚCIÓŁ FILIALNY WRAZ Z CMENTARZEM PRZYKOSCIELNYM	A-698	1967-11-16	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
130	PŁAWTY WIELKIE			PODZIEMNE CZĘŚCI PAŁACYKU, STAREGO DWÓRU, KAPLICY ORAZ PARK	A-77	1950-04-20	KISIELICE (OBSZAR WIEJSKI)
131	PŁAWTY WIELKIE			PODZIEMNE CZĘŚCI RUIN KAPLICY	A-710	1967-11-19	KISIELICE (OBSZAR WIEJSKI)
132	POZORTY			PARK	A-1228	1978-02-09	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
133	POZORTY			PAŁAC	A-1992	1987-05-04	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
134	PÓŁWIEŚ			PARK	A-1493	1983-12-05	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
135	PRĄTNICA			KOŚCIÓŁ ŚW KATARZYNY WRAZ Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1070	1968-08-03	LUBAWA
136	RĄBITY			PARK DWORSKI	A-1495	1983-12-05	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
137	RĄBITY			DWÓR	A-3911	1996-08-26	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
138	ROŻENTAL		013	CHAŁUPA	A-2926	1989-11-03	LUBAWA
139	ROŻENTAL		101	CHAŁUPA	A-2917	1989-11-03	LUBAWA
140	ROŻENTAL			CMENTARZ ORAZ OGRODZENIE WRAZ Z CZTEREMA KAPLICAMI POŁOŻONE PRZY KOŚCIELE PARAFIALNYM P.W. ŚW. WAWRZYŃCA	A-4566	2011-04-19	LUBAWA
141	ROŻENTAL			KOŚCIÓŁ ŚW WAWRZYŃCA	A-583	1964-12-20	LUBAWA
142	ROŻENTAL		086	CHAŁUPA	A-2915	1989-11-03	LUBAWA
143	RÓŻNOWO		052	DOM PODCIENIOWY	A-716	1967-11-19	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
144	RUDNIA			ZAŁOŻENIE PARKOWE (ZMIENIONE DECYZJĄ Z DNIA 17.10.2011)	A-4111	1999-05-14	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
145	RUDZIENICE			KOŚCIÓŁ NMP KRÓLOWEJ POLSKI	A-3003	1990-01-25	ŁŁAWA
146	SAMPLAWA			KOŚCIÓŁ ŚW BARTŁOMIEJA WRAZ Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1066	1968-08-02	LUBAWA
147	STANOWO			PARK DWORSKI	A-1544	1984-04-25	ŁŁAWA

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestr	Data wpisu	Gmina
148	SUSZ	KOPERNIKA		WIEŻA CIŚNIEŃ	A-4147	2000-02-01	SUSZ (MIASTO)
149	SUSZ	PODMURNA	003	DOM	A-916	1968-05-18	SUSZ (MIASTO)
150	SUSZ	PIASTOWSKA	013	BUDYNEK MIESZKALNY WRAZ Z OTOCZENIEM OBEJMUJĄCYM DZIAŁKI	A-4422	2006-06-29	SUSZ (MIASTO)
151	SUSZ	SŁOWIAŃSKA	012	BUDYNEK MIESZKALNY	A-4426	2006-06-29	SUSZ (MIASTO)
152	SUSZ	PRABUCKA	007	BUDYNEK MIESZKALNY WRAZ Z DZIAŁKĄ	A-4424	2006-06-29	SUSZ (MIASTO)
153	SUSZ	PODMURNA	018	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
154	SUSZ	PODMURNA	017	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
155	SUSZ	PODMURNA	016	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
156	SUSZ	STARE MIASTO	010	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
157	SUSZ	STARE MIASTO	006	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
158	SUSZ	KOŚCIELNA	002	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
159	SUSZ	KOŚCIELNA	001	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
160	SUSZ	KRÓTKA	002	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
161	SUSZ	KOŚCIUSZKI	004	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
162	SUSZ	JEDNOŚCI SŁOWIAŃSKIEJ	027	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
163	SUSZ	JEDNOŚCI SŁOWIAŃSKIEJ	025	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
164	SUSZ	ILAWSKA	008	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
165	SUSZ	BAŁTYCKA	015	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
166	SUSZ	BAŁTYCKA	014	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
167	SUSZ	BAŁTYCKA	009	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestr	Data wpisu	Gmina
168	SUSZ	BAŁTYCKA	004	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
169	SUSZ	BAŁTYCKA	003	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
170	SUSZ	BAŁTYCKA	002	DOM	A-1220	1977-03-03	SUSZ (MIASTO)
171	SUSZ	WĄSKA	007	DOM	A-190/T	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
172	SUSZ	WĄSKA	006	DOM	A-190/T	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
173	SUSZ	WĄSKA	001	DOM	A-190/T	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
174	SUSZ	SZEWSKA	004	DOM	A-190/T	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
175	SUSZ	BAŁTYCKA	017	DOM (UKŁ. URB.)	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
176	SUSZ	BAŁTYCKA	010	DOM (UKŁ. URB.)	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
177	SUSZ	BAŁTYCKA	009	DOM (UKŁ. URB.)	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
178	SUSZ	BAŁTYCKA	001	DOM (UKŁ. URB.)	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
179	SUSZ	PODMURNA	021	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
180	SUSZ	PODMURNA	019	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
181	SUSZ	PODMURNA	014	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
182	SUSZ	PODMURNA	013	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
183	SUSZ	PODMURNA	012	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
184	SUSZ	PODMURNA	010	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
185	SUSZ	PODMURNA	008	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
186	SUSZ	PODMURNA	005	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
187	SUSZ	PODMURNA	004	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
188	SUSZ	PODMURNA	001	DOM	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
189	SUSZ	KAJKI	007	GAZOWNIA, OBECNIE ROZDZIELNIA GAZU	A-4179	2000-06-06	SUSZ (MIASTO)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Gmina
190	SUSZ	PRABUCKA	005	BUDYNEK MIESZKALNY	A-4719	2022-12-14	SUSZ
191	SUSZ	PODMURNA	009	DOM	A-195	1956-11-24	SUSZ (MIASTO)
192	SUSZ			UKŁAD URBANISTYCZNY - MIASTO SUSZ LEŻĄCE W OBRĘBIE MURÓW MIEJSKICH WRAZ Z ZABUDOWĄ WIEKÓW PÓŹNIEJSZYCH (XVIII, XIXW.)	A-169	1956-09-15	SUSZ (MIASTO)
193	SUSZ	WĄSKA	005	BRYŁA BUDYNKU MIEJSKO-GMINNEGO OŚRODKA KULTURY, DAWNA BOŻNICA ŻYDOWSKA	A-3962	1997-02-28	SUSZ (MIASTO)
194	SUSZ	STARY MIASTO	001	DOM MIESZKALNY	A-3928	1996-10-14	SUSZ (MIASTO)
195	SUSZ	SŁOWIAŃSKA	024	BUDYNEK POCZTY WRAZ Z OGRODZENIEM I DZIAŁKĄ NR 103	A-3959	1997-02-24	SUSZ (MIASTO)
196	SUSZ	KOŚCIELNA		KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANTONIEGO Z WYSTROJEM WNĘTRZA	A-226	1957-03-22	SUSZ (MIASTO)
197	SUSZ			KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. ROZALII	A-3499	1993-05-11	SUSZ (MIASTO)
198	SUSZ			POZOSTAŁOŚCI MURÓW OBRONNYCH	A-540	1961-03-07	SUSZ (MIASTO)
199	SZCZEPKOWO			PARK DWORSKI	A-3871	1996-02-22	ŁŁAWA
200	SZYMBARK			ZAŁOŻENIE PARKOWO - KRAJOBRAZOWE	A-3865	1995-12-27	ŁŁAWA
201	SZYMBARK			ORANŻERIA Z OTOCZENIEM 50 - 100 M. - NIEISTNIEJE	A-720	1967-11-22	ŁŁAWA
202	SZYMBARK		001	DOM /W OBRĘBIE ZABUDOWAŃ FOLWARCZNYCH/	A-731	1967-11-28	ŁŁAWA
203	SZYMBARK			ZESPÓŁ FOLWARCZNY	A-4100	1999-02-08	ŁŁAWA
204	SZYMBARK			MŁYN	A-2428	1988-08-01	ŁŁAWA
205	SZYMBARK		043	DOM	A-2427	1988-08-01	ŁŁAWA
206	SZYMBARK		011	LEŚNICZÓWKA	A-2426	1988-08-01	ŁŁAWA
207	SZYMBARK			RYBACZÓWKA	A-3052	1990-06-20	ŁŁAWA
208	SZYMBARK			POCZTA, OB. PRZEDSZKOLE	A-3051	1990-06-20	ŁŁAWA
209	SZYMBARK			OGRODZENIE ZESPOŁU ZAMKOWO-FOLWARCZNEGO	A-3042	1990-04-20	ŁŁAWA

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestr	Data wpisu	Gmina
210	SZYMBARK			ZAMEK	A-518	1959-07-10	ŁŁAWA
211	SZYMBARK			STELMACHÓWKA	A-2446	1988-09-01	ŁŁAWA
212	TARPNO		003	DWÓR	A-3415	1992-11-06	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
213	TARPNO			PARK	A-1225	1978-02-09	ZALEWO (OBSZAR WIEJSKI)
214	TRUPEL			CMENTARZ EWANGELICKI	A-3367	1992-05-29	KISIELICE (OBSZAR WIEJSKI)
215	TRUPEL			GROBOWIEC NA CMENTARZU	A-1492	1983-11-10	KISIELICE (OBSZAR WIEJSKI)
216	TUSZEWO	OKOLICE GOSPODARSTWA NR 94		RUINY DAWNEJ KAPLICY GROBOWEJ	A-4472	2007-08-07	LUBAWA
217	ULNOWO		009	DOM	A-721	1967-11-22	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
218	WIŚNIÓWEK			BUDYNEK MIESZKALNY - DWÓR	A-2129	1987-08-24	SUSZ (OBSZAR WIEJSKI)
219	ZALEWO			ZAŁOŻENIE URBANISTYCZNE STAREGO MIASTA W GRANICACH 50-100M. OD ZEWN. LINII PRZEBIEGU D. MURÓW MIEJSKICH	A-515	1959-07-01	ZALEWO (MIASTO)
220	ZALEWO	ŚLUSARSKA	009	DOM	A-567/O	1959-07-01	ZALEWO (MIASTO)

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer bud.	Obiekt	Nr rejestr	Data wpisu	Gmina
221	ZALEWO	KOŚCIELNA	004	PLEBANIA I BUDYNEK GOSPODARCZY	A-4553	2010-11-22	ZALEWO
222	ZALEWO			KOŚCIÓŁ ŚW JANA EWANGELISTY Z FRAGMENTAMI POLICHROMII	A-214	1957-03-14	ZALEWO (MIASTO)
223	ZALEWO			BASZTA Z OTOCZENIEM 50-100M.	A-1091	1968-08-15	ZALEWO (MIASTO)
224	ZALEWO	JESIONOWA		WIEŻA CISNIEŃ	A-3356	1992-05-11	ZALEWO (MIASTO)
225	ZALEWO	SIENKIEWICZA		CMENTARZ ŻYDOWSKI	A-3265	1992-01-09	ZALEWO (MIASTO)
226	ZALEWO	SZKOLNA	002	BUDYNEK ZESPOŁU SZKÓŁ Z OTOCZENIEM	A-4325	2005-03-15	ZALEWO (MIASTO)
227	ZALEWO			MURY OBRONNE	A-516	1959-07-01	ZALEWO (MIASTO)
228	ZĄBROWO			KOŚCIÓŁ PARAFIALNY Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-722	1967-11-22	ŁŁAWA
229	ZŁOTOWO			KOŚCIÓŁ ŚW BARBARY WRAZ Z CMENTARZEM PRZYKOŚCIELNYM	A-1062	1968-08-01	LUBAWA
230	ZŁOTOWO		014	CHAŁUPA	A-942	1968-06-07	LUBAWA

Załącznik Nr 2 do Programu Opieki Nad Zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2025-2028.**Zabytki archeologiczne znajdujące się na terenie powiatu iławskiego.**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru	Gmina	Data wpisu	Decyzja	Obszar AZP	Stanowisko w miejsc.
1	BORECZNO	GRODZISKO STOŻKOWE	C-212	ZALEWO	1996-05-05	5350-21/96	24-54/30	ST. IV
2	DOBRZYKI	OSADA Wczesnożelazna	C-041	ZALEWO	1968-11-14		23-53/34	ST. I
3	DUBA	GRODZISKO PIERŚCIENIOWE	C-140	ZALEWO	1989-10-18	KL.II.5350-19/89	24-54/10	ST. I
4	GALINOWO	OSADA RYBACKA	C-056	KISIELICE	1968-11-29		27-49	ST. I
5	GULB	GRODZISKO PÓŁWYŻYNNE	C-048	IŁAWA	1968-11-22		28-51/32	ST. I
6	GUTOWO	GRODZISKO WYŻYNNE	C-058	LUBAWA	1969-04-26		31-56	ST. I
7	IŁAWA	NAWARSTWIENIA KULTUROWE STAREGO MIASTA	C-161	IŁAWA	1992-08-31	PSOZ-IZA-5350-47/92	28-52/39	ST. I
8	IŁAWA	GRODZISKO ŚREDNIOWIECZNE	C-134	IŁAWA	1986-11-03	KL-5350-9/86	27-52/15	ST. XXXIII
9	JANIKI WIELKIE	GRODZISKO WYŻYNNE	C-042	ZALEWO	1968-11-18		23-54/2	ST. II
10	LASECZNO MAŁE	KOPIEC STRAŻNICZY	C-050	IŁAWA	1968-11-25		28-51/24	ST. I
11	LUBAWA	NAWARSTWIENIA KULTUROWE STAREGO MIASTA WRAZ Z ZAMKIEM	C-152	LUBAWA	1992-05-18	PSOZ-IZA-5350-28/92	30-54	ST. II I III
12	LUBAWA	GRODZISKO STOŻKOWE	C-065	LUBAWA	1969-06-12		30-54	ST. I
13	ŁANIOCH	GRODZISKO ŚREDNIOWIECZNE, WYŻYNNE	C-049	IŁAWA	1968-11-25		27-52/66	ST. IX
14	ŁODYGOWO MAŁE /PGR/	GRODZISKO	C-055	KISIELICE	1968-11-29		27-49/2	ST. II
15	ŁODYGOWO MAŁE /PGR/	GRODZISKO	C-057	KISIELICE	1968-11-29		27-49/1	ST. I
16	MOZGOWO	KURHAN	C-139	ZALEWO	1989-10-18	KL.II.5350-20/89	24-54/11	ST. I

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru	Gmina	Data wpisu	Decyzja	Obszar AZP	Stanowisko w miejsc.
17	SAMPLAWA	GRODZISKO	C-060	LUBAWA	1969-04-26		30-53/25	ST. I
18	SUSZ	GRODZISKO WYŻYNNE	C-052	SUSZ	1968-11-29		25-50/1	ST. I
19	UROWO	GRODZISKO	C-181	ZALEWO	1993-05-26	5350-6(2)/93	24-54/1	ST. I
20	WIEPRZ	CMENT. KURHANOWE (13 OB.)	C-231	ZALEWO	1997-05-20	5350-24/97	24-53/30-38,40,52-54	ST. XXIII-XXXI, XXXIII-XXXVI
21	WIEPRZ	GRODZISKO WYŻYNNE	C-040	ZALEWO	1968-11-14		25-53/1	ST. I
22	WIEPRZ	KURHAN STAROŻYTNY	C-204	ZALEWO	1996-02-02	5350-22/96	24-53/8	ST. X
23	ZALEWO	NAWARSTWIENIA KULTUROWE STAREGO MIASTA	C-174	ZALEWO	1993-02-05	PSOZ-IZA-5350-3/93	22-53/2	ST. I

Załącznik Nr 3 do Programu Opieki Nad Zabytkami Powiatu Iławskiego na lata 2025-2028.**Zabytki ruchome znajdujące się na terenie powiatu iławskiego wpisane do rejestru zabytków.**

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Gmina	Nr rejestru	Data wpisu	Przedmiot ochrony	Liczba obiektów
1	BYSZWAŁD	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA	LUBAWA	205	1993-12-30	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA FILIALNEGO W BYSZWAŁDZIE	10
2	DOBRZYKI	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA W DOBRZYKACH	ZALEWO	317	2010-09-16	KRUCYFIKS - RZEŻBA - DREWNO POLICHROMOWANE I ZŁOCONE; I ĆW. XV W.	1
3	DOBRZYKI	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA W DOBRZYKACH	ZALEWO	322	2010-12-23	PROSPEKT ORGANOWY	1
4	DOBRZYKI	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA W DOBRZYKACH	ZALEWO	323	2010-12-23	AMBONA	1
5	FREDNOWY	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚWIĘTEJ TRÓJCY	IŁAWA	76	1973-10-15	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. TRÓJCY WE FREDNOWACH	3
6	FREDNOWY	KOŚCIÓŁ P.W. TRÓJCY PRZENAJŚWIĘTSZEJ, FREDNOWY 23, 14-200 IŁAWA	IŁAWA	B-405	2019-12-03	RZEŻBA - PIETA	1
7	GAŁDOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚW. WOJCIECHA W GAŁDOWIE	IŁAWA	351	2014-10-14	WYPOSAŻENIE: OŁTARZ GŁ., AMBONA, EMPORA, PROSPEKT ORGANOWY, CHRZCIELNICA, ŁAWA KOLATORSKA, DRZWI, PORTAL ZACHODNI Z DRZWIAMI, ZESPÓŁ ŁAWEK, STACJE DROGI KRZYŻOWEJ	10
8	GAŁDOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚW. WOJCIECHA	IŁAWA	77	1973-10-15	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA FILIALNEGO P.W. ŚW. WOJCIECHA W GAŁDOWIE	4

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Gmina	Nr rejestru	Data wpisu	Przedmiot ochrony	Liczba obiektów
9	GRABOWO	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. WNIEBOWZIECIA NMP	LUBAWA	199	1993-04-08	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. WNIEBOWZIECIA NP. MARII W GRABOWIE	40
10	ŁŁAWA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO	ŁŁAWA	78	1973-10-15	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W ŁŁAWIE W ICH TRADYCYJNYM UKŁADZIE	12
11	ŁŁAWA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY	ŁŁAWA		1949-09-16	MUROWANY KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W ŁŁAWIE ŁĄCZNIE Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZA ORAZ POBLISKIM FRAGMENTEM MURÓW MIEJSKICH	
12	JAŚKOWO	KOŚCIÓŁ P.W. WNIEBOWZIECIA NMP	ZALEWO	271	2006-11-27	ELEMENTY WYPOSAŻENIA KOŚCIOŁA	6
13	JAŚKOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P. W. WNIEBOWZIECIA NMP W JAŚKOWIE	ZALEWO		2006-11-27	ELEMENTY WYPOSAŻENIA KOŚCIOŁA FILIALNEGO P. W. WNIEBOWZIECIA NMP W MIEJSCOWOŚCI JAŚKOWO, GMINA ZALEWO, POWIAT ŁŁAWSKI	8
14	JAŚKOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. WNIEBOWZIECIA NMP	ZALEWO		1949-07-27	MUROWANY KOŚCIÓŁ WE WSI JAŚKOWO Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZA (OŁTARZ WIELKI, CHÓR ORGANOWY, 3 NAGROBKI KORFFÓW Z XVIII W.	
15	JERZWAŁD	DOM-PRACOWNIA ZBIGNIEWA NOWICKIEGO (NIENACKIEGO)	ZALEWO	227	1996-12-30	WYPOSAŻENIE DOMU-PRACOWNI PISARZA Z. NOWICKIEGO (NIENACKIEGO) W JERZWAŁDZIE	79
16	KAMIENIEC	BAROKOWY KOŚCIÓŁ FILIALNY	SUSZ		1957-02-22	BAROKOWY KOŚCIÓŁ FILIALNY SUSZA W KAMIĘNCU WRAZ Z BAROKOWYM WYSTROJEM WNĘTRZA	
17	KAMIENIEC	ZESPÓŁ PAŁACOWY	SUSZ	80	1973-10-15	ZACHOWANE DETALE ARCHITEKTONICZNO-RZEŹBIARSKIE ZESPOŁU PAŁACOWEGO FINCKENTESINÓW	8
18	KAMIENIEC	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. MATKI BOSKIEJ KRÓLOWEJ ŚWIATA	SUSZ	79	1973-10-15	ELEMENTY WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA W KAMIĘNCU W ICH TRADYCYJNYM UKŁADZIE	9

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Gmina	Nr rejestru	Data wpisu	Przedmiot ochrony	Liczba obiektów
19	KAZANICE	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. JAKUBA STARSZEGO	LUBAWA	204	1993-12-30	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA W KAZANICACH	24
20	LASECZNO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ	IŁAWA	81	1973-10-15	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA FILIALNEGO P.W. MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W LASECZNIE	3
21	LUBAWA	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚW. BARBARY	LUBAWA	194	1992-11-24	WYPOSAŻENIE WNĘTRZA KOŚCIOŁA FILIALNEGO P.W. ŚW. BARBARY W LUBAWIE	11
22	LUBAWA	KOŚCIÓŁ ŚW. BARBARY	LUBAWA		1953-09-28	DREWNIANY KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. BARBARY WRAZ Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZ	
23	LUBAWA	KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. TERESY	LUBAWA		1957-03-22	PÓŻNOGOTYCKI KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. TERESY WRAZ Z WYPOSAŻENIEM WNĘTRZA Z EPOKI RENESANSU I BAROKU	
24	LUBAWA	KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII PANNY (SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ LIPSKIEJ)	LUBAWA	B-442	2023-08-22	OŁTARZ GŁÓWNY	1
25	LUBAWA	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA	LUBAWA	196	1993-02-26	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA FILIALNEGO P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA W LUBAWIE	20
26	LUBAWA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. ANNY	LUBAWA	221	1995-12-27	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. ANNY W LUBAWIE	187
27	LUBAWA	KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANNY	LUBAWA		1957-03-20	GOTYCKI KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. ANNY WRAZ Z WYSTROJEM WNĘTRZA	
28	ŁĘGOWO	KOŚCIÓŁ	KISIELICE		1949-07-13	MUROWANY KOŚCIÓŁ ŁĄCZNIE Z BOGATĄ I WYBITNIE ARTYSTYCZNĄ DEKORACJĄ WNĘTRZA W SZCZEGÓLNOŚCI MALARSKĄ (OWALNY OBRAZ NA ŚCIANIE, TAKIEŻ OBRAZY NA STROPIE, MAŁOWIDŁA, GALERIE Z BOKU I OD DOŁU	

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Gmina	Nr rejestru	Data wpisu	Przedmiot ochrony	Liczba obiektów
29	ŁĘGOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. NMP NIEPOKALANEJ	KISIELICE	82	1973-10-15	ZABYTKOWY WYSTRÓJ WNĘTRZA KOŚCIOŁA FILIALNEGO P.W. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP W JEGO UŚWIĘCONYM TRADYCJĄ UKŁADZIE	22
30	ŁĘGOWO	KOŚCIÓŁ PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA MARYI PANNY W ŁĘGOWIE	KISIELICE	375	2016-09-20	WYPOSAŻENIE: STROP KASETONOWY, ŁAWA KOLATORSKA, DRZWI DREWNIANE NA WIĘZBĘ	3
31	OLBRACHTOWO	KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. MATKI BOSKIEJ RÓŻAŃCOWEJ	SUSZ	83	1973-10-17	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA FILIALNEGO P.W. MB RÓŻAŃCOWEJ W OLBRACHTOWIE	3
32	PRĄTNICA	KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ	LUBAWA		2005-03-15	FIGURA ŚW. KATARZYNY STANOWIĄCA WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ	
33	PRĄTNICA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. KATARZYNY SJENEŃSKIEJ	LUBAWA	207	1993-12-30	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. KATARZYNY SIENEŃSKIEJ W PRĄTNICY	10
34	ROŻENTAL	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. WAWRZYŃCA	LUBAWA	211	1994-06-16	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. WAWRZYŃCA W ROŻENTALU	28
35	RUDZIENICE	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. MATKI BOSKIEJ KRÓLOWEJ POLSKI	IŁAWA	84	1973-10-19	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. MATKI BOSKIEJ KRÓLOWEJ POLSKI W RUDZIENICACH	6
36	SAMPŁAWA	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. BARTŁOMIEJA	LUBAWA	198	1993-04-08	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. BARTŁOMIEJA W SAMPŁAWIE	23
37	SUSZ	KOŚCIÓŁ	SUSZ		2002-09-15	DZWON WIEŻOWY, 1927 R., LUDWISARZ SCHILLING Z APOLDY	1
38	SUSZ	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. SW. ANTONIEGO	SUSZ	85	1973-10-19	ZABYTKOWY WYSTRÓJ WNĘTRZA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. ANTONIEGO W SUSZU W JEGO TADYCYJNYM UKŁADZIE	19
39	SUSZ	KOŚCIÓŁ	SUSZ		1957-03-22	KOŚCIÓŁ GOTYCKI POEWANGELICKI WRAZ Z ZABYTKOWYM WYSTROJEM WNĘTRZA	

Lp.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Gmina	Nr rejestru	Data wpisu	Przedmiot ochrony	Liczba obiektów
40	SZYMBARK	ZAMEK RUINA	IŁAWA	86	1973-10-22	ZACHOWANE DETALE ARCHITEKTONICZNE DAWNEGO ZAMKU KAPITUŁY POMEZAŃSKIEJ	2
41	TRUPEL	CMENTARZ	KISIELICE		1983-11-10	GROBOWIEC NA CMENTARZU	
42	ZĄBROWO	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ZESŁANIA DUCHA ŚW.	IŁAWA	87	1973-10-22	ELEMENTY ZABYTKOWEGO WYSTROJU WNĘTRZA KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ZESŁANIA DUCHA ŚWIĘTEGO W ZĄBROWIE	5
43	ZŁOTOWO	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. BARBARY	LUBAWA	206	1993-12-30	WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. BARBARY W ZŁOTOWIE	10